

Leszek Sługocki

Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 1986 r. VI KZP 55

Palestra 32/1-2(361-362), 139-144

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rą trudno ściśle sprecyzować. Moim zdaniem celowość taka w omawianej sprawie istniała. Przemawiałby za tym także element zwartości czasowej i miejscowej między popełnionymi przestępstwami. Notabene jego brak nie stanowi przeszkody do uznania za przestępstwo współukarane uszkodzenia lub zniszczenia rzeczy uprzednio skradzionej.¹⁹ Wydając głosowany wyrok, SN kierował się zapewne stanowiskiem zawartym w omawianej wyżej uchwale z 20.IV.1978 r., wspartej wywodami glosy A. Spotowskiego.²⁰ Dlatego też wykorzystana została konstrukcja rzeczowyściego zbiegu przestępstw. Zwraca jednak uwagę okoliczność, że w omawianej sprawie różnica w stopniu społecznego niebezpieczeństwa czynu głównego i następczego miała zasadniczo odmienny charakter, skoro w poprzednim wypadku czy-

nem głównym było przestępstwo określone w art. 203 k.k. Okoliczność ta uszła uwagi SN, który w konsekwencji nie uniknął zbyt drobniagowej kwalifikacji prawnej ujętej w tezie wyroku.

Z podniesionymi wyżej zastrzeżeniami wiąże się uwaga natury bardziej ogólnej. Otóż nie ma żadnego racjonalnego powodu budowania kwalifikacji prawnej na dwóch konstrukcjach prowadzących do zaostrzenia kary, jeżeli nie istnieje w tym względzie wyraźny warunek ustawowy. Gwoli ścisłości dodajmy, że w sprawie będącej przedmiotem głosowanego orzeczenia oskarżony uniknął związanych z tym konsekwencji w sferze surowszego wymiaru kary. Działal on bowiem w stanie ograniczonej poczytalności uzasadniającym zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Emil Pływaczewski

¹⁹ Por. W. Świda: op. cit., s. 236.

²⁰ Zob. A. Spotowski: Glosa do uchwały z dnia 20 kwietnia 1978 r. VII KZP 1/78, NP 1979, nr 2, s. 164 i n.

3.

G L O S A

do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 1986 r. VI KZP 55/85 *

Teza głosowanej uchwały ma brzmienie następujące:

Artykuł 54 § 1 k.k. może mieć zastosowanie także wtedy, gdy obok

I. Minister Sprawiedliwości przekazał na podstawie art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 45,

kary pozbawienia wolności określonej w tym przepisie przestępstwo zagrożone jest obowiązkową karą grzywny.**

poz. 241), Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne sformułowane, jak następuje:

„Czy użyte w art. 54 § 1 k.k.

* Zob. OSNKW nr 9—10/1986, poz. 64.

** Po przesłaniu w dniu 4 lutego 1987 r. do Redakcji „Palestry” mojej glosy ukazały się cztery glosy, wszystkie jednoznacznie krytyczne. Oto one: 1) K. Bucha-

słowo «tylko» wiąże się z zamiarem ustawodawcy wyłączenia stosowania tego przepisu jedynie do przestępstw zagrożonych alternatywnie karą pozbawienia wolności, ograniczenia wolności lub grzywny, czy też wiąże się z zakazem orzekania na podstawie tego przepisu kary grzywny albo ograniczenia wolności w wypadku ustawowego zagrożenia przestępstwa jedynie kumulatywną karą pozbawienia wolności i grzywny?”

Na wniosek Pierwszego Prezesa SN w składzie siedmiu sędziów podjął (art. 18 ust. 1 ustawy o SN) uchwałę jak wyżej.

Należy jeszcze wyjaśnić wstępnie dwie sprawy, gdyż nie znajduje to odzwierciedlenia w publikowanym tekście uchwały jako całości. Otóż art. 18 ust. 1 ustawy o SN mówi o uchwałach przewidzianych w art. 13 pkt 4. Przyjąć więc należy, że zagadnienie prawne przedstawione przez Ministra Sprawiedliwości zostało przedstawione w celu wyjaśnienia przepisów prawnych budzących wątpliwości lub których stosowanie wywołało rozbieżności w praktyce, jednakże z braku publikowanych w tej mierze materiałów trudno dociec, która z ewentualności wchodziła tu w grę. Moim zdaniem należy przy-

jąć, że obie. To jest pierwsza sprawa.

Teraz druga. Ponieważ SN podjął uchwałę w składzie siedmiu sędziów i nie nadał jej mocy zasady prawnej, przeto podjęta uchwała nie wiąże żadnego składu orzekającego SN (arg. z art. 23 ust. 2 i 3 ustawy o SN).

II. Jak wynika ze sformułowanego zagadnienia prawnego, zostało ono ujęte wyjątkowo niezręcznie. Pierwsza część zagadnienia prowadząca się do postawienia problemu, czy użyte w art. 54 § 1 k.k. słowo „tylko” wiąże się z zamiarem wyłączenia stosowania tego przepisu jedynie do przestępstw zagrożonych alternatywnie karą pozbawienia wolności, ograniczenia wolności lub grzywny — jest przedstawieniem problemu, który nie istnieje, gdyż art. 54 § 1 k.k. definiuje wyraźnie i w sposób nie dopuszczający żadnych wątpliwości, że odnosi się on do przestępstw zagrożonych „tylko karą pozbawienia wolności”, a nie do przestępstw zagrożonych alternatywnie karą pozbawienia wolności, ograniczenia wolności lub grzywny samostojnie.¹

Druga część zagadnienia, prowadząca się do postawienia problemu, czy użyty w art. 54 § 1 k.k. wyraz „tylko” wiąże się z zakazem

1) (PiP nr 1/87, s. 148 i nast.), 2) Z. Miynarczyka (Problemy Praworządności nr 8—9/86, s. 111 i nast.), 3) A. Kabata (NP nr 1/87, s. 116 i nast.), 4) S. Kalinowskiego (OSPiKA z. 1/87, s. 16—17). Treść tych glos nie wpływa na zmianę mego stanowiska, wszelako proszę Czytelnika o przeczytanie wszystkich glos i chwilę zadumy. Zagadnienie, którego przedmiotem jest głosowana uchwała SN, ma duże znaczenie nie tylko teoretyczne, ale i praktyczne. (L.S.).

1 Zresztą zagadnienie to zostało wyjaśnione w Wytocznych w sprawie wymiaru kary za przestępstwa zagrożone przemiennie karą pozbawienia wolności, ograniczenia wolności lub grzywny (sygn. akt VII KZP 21/77, OSNKW 1979, nr 7—8, poz. 77, pkt 1 — uzasadnienie), które wiążą wszystkie sądy (art. 23 ust. 1 ustawy o SN). Będzie jeszcze o tym mowa dalej.

orzekania na podstawie tego przepisu kary grzywny (sc. samoistnej — L.S.) albo ograniczenia wolności w wypadku ustawowego zagrożenia przestępstwa jedynie kumulatywną karą pozbawienia wolności i grzywny — jest przedstawieniem problemu, który również nie istnieje z tej samej przyczyny, co pierwsza część zagadnienia.

Wątpliwości może nasunąć wprowadzona do drugiej części zagadnienia formuła „kumulatywnej kary pozbawienia wolności i grzywny”. Gdyby przyjął, że formułującemu pytanie szło o kumulatywną sankcję w przepisie części szczególnej k.k. (czy innej ustawy karnej), to sprawa byłaby jasna. Tak jednak nie napisano. Natomiast inaczej przedstawia się sprawa, gdy przepis części szczególnej k.k. przewiduje karę pozbawienia wolności, a grzywna zostaje wymierzona na podstawie przepisu części ogólnej (np. art. 36 § 3 k.k.).

Według K. Buchały w obu tych wypadkach mamy do czynienia z grzywną kumulatywną,² a tak jednak nie jest. Decyduje tu treść przepisu części szczególnej k.k. bądź innej ustawy karnej. Jeżeli dane przestępstwo zagrożone jest w sankcji i karą pozbawienia wolności, i karą grzywny, to wówczas występuje grzywna kumulatywna. Jeżeli zaś dane przestępstwo zagrożone jest w sankcji karą pozbawienia wolności, a grzywna musi być wymierzona na podstawie przepisu części ogólnej k.k. (np. art. 36 § 3), to wówczas występuje grzywna obligatoryjna. Należało o tym napi-

sać, gdyż uzasadnienie głosowanej uchwały używa obu sformułowań *promiscue*, a więc błędnie.

Niestety, trzeba powiedzieć więcej. Z uzasadnienia głosowanej uchwały nie można się zorientować jednoznacznie, czy prezentuje ona rozważania dotyczące grzywny kumulatywnej, czy grzywny obligatoryjnej. Uchwała mówi o grzywnie obligatoryjnej, a w uzasadnieniu oba terminy używane są przemien- nie.

III. W przedstawionej w pkt I sytuacji co najmniej nieostrego postawienia problemu SN również znalazł się w trudnej sytuacji. Może właśnie dlatego podjęta uchwała nie jest stanowcza. Gdyby bowiem SN nie miał wątpliwości, to nie zostałyby użyte w uchwale określenie „może”. Skoro zaś SN użył go, to natychmiast powstaje problem: kiedy „może tak”, a kiedy „może nie”? Niestety ani w uchwale, ani w jej uzasadnieniu nie znajdujemy w tej materii żadnych rozważań. Podważa to znaczenie uchwały, bo jeśli może tu mieć zastosowanie i „tak”, i „nie”, to uchwała właściwie niewiele nam wyjaśnia.

IV. Uzasadnienie głosowanej uchwały zaczyna się bardzo wzniośle. Odwołuje się do założeń kodeksu karnego: ograniczenia kar krótkoterminowych pozbawienia wolności i zastąpienia tych kar środkami nieizolacyjnymi. Takie sformułowanie prezentuje co najmniej dwie nieścisłości. Kodeks karny z 1969 r. był dotychczas 8-krotnie nowelizowany i każda nowelizacja wzmagala jego represyjność, czego nikt z czynników

² K. Buchała: Prawo karne, Warszawa 1980, s. 564.

oficjalnych nie tań. Nie tańa tego także nauka prawa karnego. Rzecz jest oczywista i to zwalnia autora tej glosy od przytaczania tzw. wypowiedzi. Jeśli k.k. w 1970 r. był aktem prawnym omalże wszechogarniającym zagadnienia przestępczości, to obecnie już tak nie jest. „Obrośnięty” jest ustawami dodatkowymi o niespotykanej represyjności, a one są wykładnikiem aktualnej polityki karnej.

I jeszcze jedno. Pod rządami k.k. z 1969 r. wzrósł odsetek orzekanych bezwzględnych kar pozbawienia wolności, zaostrzyła się też struktura wymiarów kar pozbawienia wolności, a z drugiej strony zmniejszył się udział (odsetek) grzywny samostnej w strukturze orzekanych kar.³ Są to stwierdzenia oczywiste, oparte na oficjalnych danych statystycznych.

V. Uzasadnienie uchwały prezentuje pogląd, że według art. 54 § 1 k.k. w wersji pierwotnej karą krótkoterminowego pozbawienia wolności była kara do 6 miesięcy, a obecnie, po ostatniej nowelizacji k.k. dokonanej ustawą z dnia 10 maja 1985 r., za taką karę uznano karę do jednego roku pozbawienia wolności.

Jest to wielkie nieporozumienie.

Ani pierwotne, ani obecne brzmienie art. 54 § 1 k.k. nie podaje definicji krótkoterminowej

kary pozbawienia wolności, a tylko określa granice zastosowalności przepisu. Kodeks karny w ogóle nie definiuje wymiarów kar pozbawienia wolności jako „krótkoterminowe”, „średnioterminowe” lub „długoterminowe”. Definicje te wypracowuje nauka prawa karnego. Można uznać za rzecz ustaloną, że kary krótkoterminowe pozbawienia wolności to kary do 6 miesięcy.⁴ Zmiany ustawodawcze nic w tej materii nie wnoszą.

VI. Trudno się oprzec wrażeniu, że uchwała zawiera sprzeczność z uzasadnieniem i z przedstawionym w tym uzasadnieniu tokiem rozumowania. Uchwała mówi o przestępstwie zagrożonym „obligatoryjną karą grzywny”, a uzasadnienie dochodzi do wniosku, iż „przyjąć należy, że zagrożenie kumulatywną grzywną nie może stać na przeszkodzie do zastosowania art. 54 § 1 k.k. (...)”

Nie można tu wykluczyć tego — a wynikałoby to z prezentowanego w uchwale toku rozumowania — że uchwała „chciała użyć” określenia, iż dotyczy „kumulatywnej kary grzywny”, a użyła określenia „obligatoryjnej kary grzywny”. W tym wypadku uchwała jest błędna, gdyż przechodzi do porządku nad użytym w art. 54 § 1 k.k. zdefiniowaniem: „tylko karą pozbawienia wolności”.⁵ Jeżeli natomiast uchwała chciała prezentować stanowis-

³ Por. L. Sługocki: Kara grzywny samostnej i jej wykonanie, Warszawa 1984, s. 23, s. 84 i passim.

⁴ Obszerny przegląd poglądów nauki na długość kary krótkoterminowej przedstawia J. Wąsik: Kara krótkoterminowego pozbawienia wolności w Polsce, Ossolineum 1982, s. 14—36.

⁵ Stanowisko nauki prawa karnego sprowadzające się do stwierdzenia, że art. 54 § 1 k.k. ma zastosowanie do przestępstw zagrożonych tylko karą pozbawienia wolności, jest u nas powszechne i nie kwestionowane. Por. tu: I. Andrejew: Polskie prawo karne w zarysie, wyd. VI, Warszawa 1980; s. 287; K. Bucha-

ko, że art. 54 § 1 k.k. może mieć zastosowanie (ma zastosowanie), gdy przestępstwo jest zagrożone „obligatoryjną karą grzywny”, to w tym zakresie uchwała jest zasadna.

Rzeczywiście, powołane w uzasadnieniu uchwały Wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie wykładni i stosowania ustaw karnych dotyczących warunkowego umorzenia postępowania⁶ zasadnie stwierdzały, iż „okoliczność, że w danej sprawie wchodzi w grę obligatoryjne lub fakultatywne stosowanie grzywny (np. na podstawie art. 36 § 3 lub § 4 kodeksu karnego), nie wyłącza dopuszczalności warunkowego umorzenia postępowania (...)” (pkt II ust. 1). Takie postawienie sprawy można przetransponować na zasady wynikające z art. 54 § 1.

Również powołane w uzasadnieniu uchwały Wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawie wymiaru kary za przestępstwa zagrożone przemianem zasadniczą karą pozbawienia wolności, ograniczenia wolności lub grzywny,⁷ które stwierdzają, że o możliwości zastosowania kary ograniczenia wolności lub grzywny

na podstawie art. 54 § 1 k.k. decyduje zagrożenie karą pozbawienia wolności niezależnie od tego, iż w grę wchodzi wymierzenie ponadto grzywny na podstawie art. 36 § 3 k.k. (uzasadnienie pkt 1) — są zasadne.

W uchwale z dnia 23 kwietnia 1976 r.⁸ SN wypowiedział w pełni zasadny pogląd, że „o możliwości zastosowania art. 54 § 1 k.k. rozstrzyga wyłącznie przewidziane w części szczególnej kodeksu karnego lub w innej ustawie karnej zagrożenie ustawowe «tylko karą pozbawienia wolności, niezależnie nawet od tego, że mogłoby wchodzić w grę wymierzenie ponadto za tak zagrożone przestępstwo kary grzywny na podstawie art. 36 § 3 k.k.» Była to uchwała podjęta przez skład trzech sędziów SN w trybie art. 390 § 1 k.p.k.

Głosowana uchwała, podjęta w składzie siedmiu sędziów SN, ma oczywiście bardziej autorytatywny wydźwięk (jednakże z ograniczeniami, o których była mowa w pkt I). Jej podjęcie było konieczne, gdyż np. uchwała SN podjęta w składzie trzech sędziów (w trybie art. 390 § 1 k.p.k.) z dnia 27 sierpnia 1971 r.⁹ zajęła stanowisko, że

1 a: Prawo karne materialne, Warszawa 1980, s. 531; Prawo karne w zarysie — Nauka o karze i innych środkach penalnych, pod redakcją J. Waszczyńskiego, Łódź, 1983, s. 95; W. Świdła: Prawo karne, wyd. III, Warszawa 1986, s. 329; Prawo karne — Zagadnienia teorii i praktyki, pod redakcją A. Marka, Warszawa 1986, s. 189—190.

⁶ Uchwała połączonych Izb Karnej i Wojskowej z dnia 29 stycznia 1971 r. VI KZP 26/69, OSNKW 1971, nr 3, poz. 33.

⁷ Uchwała Izby Karnej z dnia 30 maja 1979 r. VII KZP 31/77, OSNKW 1979, nr 7—8, poz. 77.

⁸ Uchwała SN z dnia 23.IV.1976 r. VI KZP 5/76, OSNKW 1976, nr 6, poz. 73.

⁹ Taki sam błędny pogląd wyraził w głosie do uchwały siedmiu sędziów SN z 19 lutego 1976 r. VI KZP 29/75 (OSNKW 1976, nr 3, poz. 38) J. Nowiński (OSP i KA 1979, z. 11, poz. 202), który uznał, że art. 36 § 3 k.k. jako przepis części ogólnej k.k. i orzeczona na jego podstawie grzywna przekreślała możliwość zastosowania art. 54 § 1 k.k.

„przepisu art. 54 § 1 k.k. nie stosuje się do przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności i obli-gatoryjną karą grzywny”. Było to oczywiście stanowisko błędne.

Natomiast w pełni pozostaje w mocy stanowisko SN zaprezentowane w uzasadnieniu uchwały siedmiu sędziów SN z dnia 19 lutego 1976 r.,¹⁰ że „przepis art. 54 k.k. nie ma (...) zastosowania do występ-ków zagrożonych karami pozba-wienia wolności i grzywny. Wynika to z treści tego przepisu, a

praktycznie odnosić się to może do niektórych nielicznych przepisów zawartych w ustawach dodatko-wych”. Wprawdzie te nieliczne prze-pisy od lutego 1976 r. stały się obecnie „bardziej liczne”, ale nie zmienia to zakresu zastosowalności przepisu według zagrożeń.

VII. Konkluzja: głosowana uch-wała z zastrzeżeniami, o których była mowa, może być uznana za zasadną. Uzasadnienie zaś jako ca-łość — nie.

Leszek Sługocki

¹⁰ Uchwała SN z dnia 19.II.1976 r. VI KZP 29/75, OSNKW 1976, nr 3, poz. 38.

4.

GŁOSA

do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 sierpnia 1986 r. VI KZP 6/86 *

Głosowana uchwała ma brzmienie następujące:

Zaliczenie w myśl art. 482 k.p.k.

I. Podjęcie głosowanej uchwały nastąpiło na tle niezwykle rzadko mogącej powstać sytuacji prawnej (proceduralnie). Otóż w omawianej sprawie B.D. skazany został z art. 1 ust. 1 oraz art. 2 ust. 1 usta-wy z dnia 25.IX.1981 r. o zwalczaniu spekulacji¹ na łączną karę 1 roku ograniczenia wolności.

Nie wiadomo, gdyż nie wynika to z uzasadnienia głosowanej uchwały, czy uprawomocnił się wyrok SR, czy też orzekał w tej sprawie SW na skutek rewizji (też nie wiadomo, czyje). Nie wiadomo rów-

na poczet kary grzywny kary ogra-niczenia wolności, odbytej za ten sam czyn, następuje według zasad określonych w art. 84 § 2 k.k.

nież, w jakiej dacie wydany został w sprawie wyrok. Można jedynie przypuszczać, że wyrok został wy-dany w 1984 r., najpóźniej do poło-wy tegoż roku. Nie wiadomo po-nadto, która z form kary ograni-czenia wolności została orzeczona.

Skazany odbył połowę orzeczonej kary ograniczenia wolności w ok-resie od sierpnia do grudnia 1984 r. Tak napisano w uzasadnieniu gło-sowanej uchwały. Jednakże w rze-czywistości musiało być inaczej, skoro postanowieniem z dnia 25.II. 1985 r. SR zwolnił skazanego od od-

* Opublikowana w OSNKW z 1986 r. nr 11—12, poz. 84.

¹ Tekst jednolity: Dz.U. z 1982 r. Nr 36, poz. 243.